

hangsúlyozza, hogy 1948 februárja nemcsak történelmi fordulat, hanem forradalmi és élő hagyomány, amely meghatározza a csehszlovák nép egész jelenét és jövőjét. Érvényét teljes mértékben bebizonyították és igazolták az 1968/69-es válságos időszak keserű tapasztalatai és tanulságai.

A tudományos feldolgozás cseh nyelven jelent meg és elsősorban azoknak kíván segítséget adni, akiknek döntő szerepük — és felelősségük — van a csehszlovák néphadsereg személyi állománya

politikai nevelésében. A téma azonban értékes a nemzetközi forradalmi munkásmozgalom szempontjából is.

A munkáról adott tájékoztatás és a hozzáfűzött gondolatok alapvető célja csak az lehetett, hogy felhívja a figyelmet a csehszlovák történelem és hadtörténelem e sorstdöntő eseményeinek mai jelentőségére és értékelésére, ezzel nyújtva segítséget mindazoknak, akik fegyverbarátaink történetének terjesztésével foglalkoznak.

Godó Ágnes

ISZTORIJA VTOROJ MIROVOJ VOJNI 1939—1945

(Vojenizdat, Moszkva, 1976. 7. k. 552 o.)

Újabb kötettel gazdagodott a második világháború történetét feldolgozó 12 kötetes sorozat, mely a háború menetében bekövetkező gyökeres fordulat befejezését, megszilárdulását szemlélteti, megvilágítja a hadviselő felek társadalmi-gazdasági és politikai életét jellemző változásokat, a fegyveres küzdelem arcvonalain 1943. áprilisa és decembere között lezajlott, és az erőviszonyokat a hitlerellenes koalíció javára fordító, a háború menetében kimagasló jelentőségű eseményeket.

A szerzői kollektíva megalapozott marxista—leninista elemzést ad a második világháború menetében mutatkozó gyökeres fordulat befejezését és megszilárdítását motiváló tényezőkről, ezen belül, joggal, fő figyelmét a szovjet—német arcvonal döntő jelentőségének bizonyítására fordítva. Ezen az arcvonalon küzdött a szovjet nép és fegyveres ereje — Európában szinte egyedül — a fasiszta Németország és csatlósai ellen. Ezen időszak fő tartalmának tekinthető, hogy a hitlerellenes koalíció államai már minden szükségessel rendelkeztek ahhoz, hogy nagy erejű és döntő csapást mérjenek az ellenségre, bár az USA és Anglia csupán fegyveres erői egy részét vetette be, inkább Olaszország és Japán ellen, még mindig arra a káros politikai koncepcióra alapozva, hogy a fasiszta Németország és a Szovjetunió kölcsönösen kimeríti egymást a háborúban.

A kötet alapos elemzést tartalmaz a hadviselő felek katonapolitikai céljairól

ebben az időszakban. A szovjet fél tervei szilárd gazdasági bázisra támaszkodhattak. A szovjet hadvezetés teljes joggal láthatott hozzá a nagyarányú támadó hadműveletek kidolgozásához a végső cél, az ellenségnek a szovjet földről való teljes kiűzése érdekében. Ezt a lehetőséget a szovjet hadsereg 1942—43 telén aratott győzelmei és általános ütőerejének jelentős növekedése alapozták meg. A szovjet gazdaság ekkor már képes volt a fegyveres erőket a hadviseléshez szükséges mindenfajta eszközzel ellátni. Számmal bizonyítják a szerzők a burzsoá történetírásban szereplő olyan állítások megalapozatlanságát, melyek szerint az USA gazdasági potenciálja döntő hatást gyakorolt a második világháború menetére és kimenetelére.

A nyugati nagyhatalmak, uralkodó körök politikai és gazdasági érdekeit követve és viszonylagos hadászati működési szabadságukat kihasználva, elsősorban afrikai és csendes-óceáni pozícióik megerősítésére törekedtek, ami egyben a háború utáni berendezkedés és érdekeltiségi helyzet előkészítését is jelentette. Így tehát a Szovjetunió szövetségeseinek politikája és stratégiája korántsem a fasiszta tömb mielőbbi és teljes szétzúzására, hanem sokkal inkább a világalpolimi tervek megvalósítására irányult.

A hitleri hadvezetés elégtételt akart venni az 1942—43 telén elszenvedett vereségért, ezért a szovjet földön működő hadseregét gyors ütemben töltötte fel személyi állománnyal, harci-technikai

eszközökkel és fegyverzettel. Az elszenvetett veszteségek ellenére is a vizsgált időszakban komoly hadigépezetet mozgatót, amely alkalmas volt a hadviselés folytatására és nagyarányú támadó hadműveletek végrehajtására. Hadászati elgondolása abban jutott kifejezésre, hogy a Kurszk irányában indított „Citadella” hadműveletben stétzúzza a Központi és a Voronyeysi Front főerőit, a Főparancsnokság tartalékait, ezt követően a Délnyugati Front erőit, végül csapást mér a szovjet hadsereg központi csoportosításának hátába, veszélyeztetve ezzel Moszkvát és elősegítve Leningrád bevételét.

Az 1943. év döntő eseménye, a kurszki csata, azonban a katasztrófa szélére sodorta a német haderőt, halomra döntve elgondolásait, ezért joggal szentelnek a szerzők kiemelkedő helyet a gondosan előkészített és megszervezett hadműveletnek, amelyben 4 millió ember, 69 ezer löveg és aknavető, 13 ezer harcokcsi és rohamlöveg és mintegy 12 ezer harci repülőgép vett részt. A szovjet csapatok az ellenségnek 30 hadosztályát verték szét, érzékeny veszteségeket okoztak előerőben és harci-technikai eszközökben egyaránt. A hitleri hadvezetés új harceszközökre, főleg harcokcsikra és repülőgépekre alapozott hadműveleti tervei csődöt mondtak: a szovjet haditechnikai eszközök nem maradtak el a németekéi mögött, sőt, bizonyos mutatóikban, meg is előzték azokat. Maga Guderian is döntő vereséget emleget, megjegyezve, hogy a kezdeményezés teljes egészében a szovjetek kezébe ment át. Ennek a győzelemnek nemzetközi jelentősége volt, növelte a Szovjetunió tekintélyét és megfosztotta a német haderőt további nagyarányú támadási lehetőségeitől.

A szerzők szemléltetően mutatják be a kurszki csatát követő általános szovjet hadászati támadást, melynek eredményeként 1943 augusztusa és decembere között felszabadult a Balparti Ukrajna és a Donyec-medence, a Kaukázus vidéke, Szmolenszk és a Kalinyini terület egy része, szovjet hídfő alakult ki a Krím-ben. A szovjet csapatok Belorusz-szia területére léptek, átkeltek a Dnyeperen és felszabadították Kijevet, miközben 118 ellenséges hadosztályt zúztak szét.

Adatokkal és tényekkel bizonyítja a szerzői kollektíva, hogy a fordulat elérése a háború menetében bonyolult és sokrétű folyamat volt, viszonylag hosszú időt vett igénybe és csupán 1943 végére fejeződött be. A hitleri haderőre mért sorozatos vereségek eredményei már jóval az európai „második front” megnyitása

előtt alapjaiban megváltoztatták a hadviselő felek erőviszonyait. Újult erővel bontakozott ki a területrablók tömeges kiűzése a szovjet földről és a szovjet csapatok lendületes támadását a fasiszta Németország és szövetségesei már egészen a háború végéig nem tudták feltartóztatni. A szovjet győzelmek hatására megváltozott a szövetségesek politikai irányvonala is, a három nagyhatalom kormányfőinek konferenciáján végül döntés született az európai második front 1944 tavaszán történő megnyitásáról.

Vitathatatlan értéke a könyvnek, hogy az eddigieknél alaposabban tárgyalja a győzelem erkölcsi-politikai tényezőit, a csapatoknál folytatott pártpolitikai munka módszereit és célkitűzéseit a védelmi és támadó hadműveletek előkészítése és megvívása során. E munka széles alapotra helyezése, konkrétsága és célratörő jellege biztosította a személyi állomány magas fokú önfeláldozását, erkölcsi szilárdságát és a győzelemre vetett hitét.

Kiemelik a szerzők a lenini párt óriási erőfeszítéseinek elsőrendű jelentőségét. A párt tudományos alapokon oldotta meg a politikai és katonai felsővezetés kérdéseit, mozgósította az ország összes anyagi és szellemi tartalékait, továbbá kedvező külpolitikai légkört teremtett, amely hozzájárult a győzelem eléréséhez. A párt képviselői a hadseregben, a politikai szervek, a párt- és Komszomolszervezetek táplálták a katonák támadó lendületét, kezdeményezésre, bátorságra és tömeges hősiességre serkentették őket. A haza iránti feltétlen odaadás és helytállás ragyogó tetteit vitték véghez a hadsereg soraiban harcoló kommunisták, példamutatásuk hozzájárult a katonák magas fokú erkölcsi szellemének fenntartásához.

Méltó alaposággal szemléltetik a szerzők a szovjet hadművészet fejlődését a háború tárgyalt időszakában. A szovjet hadsereg gazdag tapasztalatokra tett szert a mélyen lépcsőzött, állóképes, az ellenség páncélos és légi támadásaival szemben ellenálló védelem megszervezésében, az erőikkel és eszközökkel való mesteri manőverezésben. A hadászati ellentámadás időszakában széles arcvonalon, egy időben több seregetest folytatott támadó tevékenységet és több irányban mért csapást. A csapásmérésre elsősorban a harcokcsi- és gépesített magassabegységeket alkalmazták, ezeket a légierő és a tüzérség összpontosítottan támogatta. A kurszki csatában nyilvánvalóvá vált a szovjet hadművészet, a hadvezetési művészet föllye. Bebizonyosodott, hogy a szovjet fegyveres erők

jól összekovácsolt szervezet, melyben harmónikus az egyes haderőnemek és fegyvernemek aránya és alkalmazása. Külön fejezet foglalkozik a haditengerészeti flotta hadművészetével. A flotta tevékenysége ebben az időszakban támadó jellegű volt, egyre nagyobb ellenséges flottakötelékeket kötött le az Északi, a Balti és a Fekete-tengeren, ezzel gyengítette az atlanti-óceáni és a földközi-tengeri térségben tervezett akcióit. Támogatta ugyanakkor a szárazföldi csapatok tevékenységét a tengerről és segítséget nyújtott a szövetségesek hadiflottáinak is a tengeri közlekedési útvonalak oltalmazásában és a tengeralattjáró-elhárításban.

Ragyogó fejezete ennek az időszaknak a szovjet emberek hősieg küzdelme és ellenállása az ellenség által megszállt területeken. A népi bosszúállás — a háború előző időszakához viszonyítva — ötszörte több különböző ellenséges objektumot és négyszerte több embert pusztított el, semmisített meg a mögöttes területeken. A partizánok és az illegális csoportok harci és diverziós akcióit, a lakosság tömeges ellenállását a gazdasági, katonai és politikai intézkedésekkel, az „új rend” bevezetésével szemben a párt földalatti szervezetei irányították, gondoskodtak a partizánalakulatok feltöltéséről és ellátásáról, szervezték együttműködésüket és összehangolták tevékenységüket a harcoló hadsereggel.

Kiemelve a szovjet—német arcvonal meghatározó szerepét, a szerzők sokrétűen mutatják be a más hadszíntereken lezajló eseményeket, így az Olaszország,

a Csendes-óceán, a Kelet- és Délkelet-Ázsia területén folytatott hadtevékenységet. Bizonyítják, hogy a szovjet hadsereg győzelmeinek hatására lendült fel Európa népeinek nemzeti-felszabadító harca kommunista pártjaik vezetésével és ez a harc jelentősen hozzájárult a fasiszta tömb feletti győzelem kivívásához.

A kötet befejezésében a szerzők következtetéseket vonnak le a Nagy Honvédő Háború tárgyalt időszakáról. Megállapítják, hogy ez az időszak meghatározó volt a második világháború történetében, mivel 1943 végéig befejeződött a gyökeres fordulat a háború menetében a hitlerellenes koalíció javára. A fasiszta hadvezetés kénytelen volt az elhúzó hadviselésre berendezkedni és hadászati védelembe átmenni. A fasiszta tömb katonai ereje jelentősen meggyengült, a tömbön belül az elmélyülő válság jelei mutatkoztak.

A kötetet gazdagon illusztrált, bő jegyzetapparátus egészíti ki. Az eddigiekhez képest új adatokat tartalmazó vázlatok és térképek, táblázatok és fényképek segítik a tárgyalt időszak eseményeinek jobb megértését. A szerzők számos statisztikai adatot közölnek, megjegyzendő, hogy nem minden esetben kellő megalapozottsággal és következetességgel. Összességében a kötet jelentős tudományos, megismerő és gyakorlati funkciót tölt be a második világháború kutatási folyamatában; nemcsak a történészek, hanem az érdeklődők széles köre számára is hasznos segítség.

N. T.

HELMUT OTTO—KARL SCHMIEDEL

DER ERSTE WELTKRIEG Militärhistorischer Abriss

(Militärverlag, Berlin, 1977. I—II. k. 472 + 424 o.)

A Német Demokratikus Köztársaság Hadtörténelmi Intézetében készült sikeres mű (*Az első világháború. Hadtörténelmi áttekintés*) 3. kiadását kapja kezébe az olvasó. Az új kiadást nemcsak a közvélemény fokozódó érdeklődése motiválta, hanem az előző kiadás óta a hadtörténelmi kutatásban megszületett számos új eredmény is, amely egyben a teljes átdolgozást és a mű dokumentációs kö-

tettel való kiegészítését indokolta. Az új kutatási eredmények az utóbbi időben feltárt dokumentumokra, a nemzetközi szakirodalom legújabb termékeire és arra az elmélyült kutatómunkára támaszkodnak, amely a potsdami intézetben, külön munkaközösség programjaként folyik. A jelzett dokumentumokról érdemes bővebben is szólni. Ismeretes, hogy a két világháború közötti időben